

159

oppdragsmelding

Utbredelse og forekomst
av kystsel i Trøndelag og
Nordland sør for Vestfjorden

Nils Røv

NINA

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Utbredelse og forekomst av kystsel i Trøndelag og Nordland sør for Vestfjorden

Nils Røv

Røv, N. 1992. Utbredelse og forekomst av kystsel i Trøndelag og Nordland sør for Vestfjorden. - NINA Oppdragsmelding 159: 1-15.

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0280-8

Forvaltningsområder:
Kystøkologi
Coastal ecology

Copyright (C) NINA
Norsk institutt for naturforskning
Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Teknisk redigering:
Eli Fremstad, Synnøve Flø Vanvik

Opplag: 150

Kontaktadresse:
NINA
Tungasletta 2
7005 Trondheim
Tlf.: 07 58 05 00

Referat

Røv, N. 1992. Utbredelse og forekomst av kystsel i Trøndelag og Nordland sør for Vestfjorden. - NINA Oppdragsmelding 159: 1-15.

Etter anbefaling fra Arbeidsgruppen for konsekvensutredninger for petroleumsvirksomhet (AKUP) har NINA gjennomført registreringer av havert og steinkobbe på kysten fra Frøya til Bodø. Resultatene skal danne grunnlag for en konsekvensanalyse for kystsel for petroleumsvirksomhet på midtnorsk kontinentalsokkel. Oppdragsmeldingen presenterer resultatene av tellinger foretatt hovedsakelig i 1991 og 1992 sammen med en oppsummering av resultatene av tidligere tellinger i området.

Resultatene viser at de tidligere bestandsvurderingene for området delvis er foreldet eller ufullstendige. De viktigste leveområdene for steinkobbe er naturreservatene på Frøøyene og Tarva med tilsammen ca 500 dyr. Videre finnes livskraftige bestander i Namsfjorden, Vikna, Sør-Helgeland og Fugløyvær i Gildeskål. Totalt er bestanden av steinkobbe anslått til minimum 1000 dyr i undersøkelsesområdet. Det er usikkert hvor stor betydning selpesten har hatt for bestanden i Nordland, men det er ingen ting som tyder på at sykdommen har rammet bestandene i Trøndelag.

Det ble registrert 140 unger av havert på tokt i Nordland i 1991. På Frøøyene, som er landets viktigste kasteplass, blir det årlig kastet ca 300 unger. Ellers er området Myken/Valvær et viktig kasteområde. Det antas at det blir kastet ca 500 havertunger i undersøkelsesområdet, tilsvarende en totalbestand på omkring 2000 dyr.

Emneord: kystsel - bestand - konsekvensanalyse.

Nils Røv, Norsk institutt for naturforskning, Tungasletta 2, 7005 Trondheim.

Abstract

Røv, N. 1992. Distribution and incidence of coastal seals in Trøndelag and Nordland south of Vestfjord. - NINA Oppdragsmelding 159: 1-15.

At the request of the working group for consequence reports for petroleum activities (AKUP), NINA has carried out a census of Grey Seals and Harbour Seals on the coast from Frøya to Bodø. The results are intended to form the basis for an impact analysis for coastal seals of petroleum activity on the continental shelf off Central Norway. This report presents the results of counts undertaken chiefly in 1991 and 1992, along with a summary of the results of previous counts in the area.

The results show that the former population assessments for the area are in part out-of-date or defective. The most important habitats for Harbour Seals are the nature reserves of the Frøøyene archipelago and Tarva, which, together, have 500 individuals. There are also viable populations in Namsfjord, Vikna, southern Helgeland and the Fugløyvær archipelago in Gildeskål. The total Harbour Seal population in the area investigated is estimated to be at least 1000 individuals. It is not certain what influence seal pest has had on the population in Nordland, but there is no evidence of the illness having affected the Trøndelag stocks.

140 Grey Seal pups were recorded during the 1991 cruise in Nordland. In the Frøøyene archipelago, which is the most important breeding ground in the country, approximately 300 pups are born annually. The Myken-Valvær area is another important breeding ground. About 500 Grey Seal pups are thought to be born annually in the area investigated, indicating a total population of around 2000 animals.

Key words: coastal seals - population - consequence analysis

Nils Røv, Norwegian Institute for Nature Research, Tungasletta 2, 7005 Trondheim, Norway.

Forord

Arbeidsgruppen for konsekvensutredninger av petroleumsvirksomhet (AKUP) har foreslått at kystselene steinkobbe og havert skal inngå i konsekvensanalysene for den midtnorske kontinentalsokkelen. De opplysninger som finnes om disse artenes utbredelse og bestandsstørrelse har vært mangelfulle for store deler av den aktuelle kyststrekningen, særlig områdene sør for Vestfjorden. Det ble derfor besluttet å foreta registreringer av havert og steinkobbe i utvalgte deler av kysten av Trøndelag og Nordland sør for Vestfjorden. Denne oppdragsmeldingen presenterer resultatene av disse undersøkelsene og sammenfatter i noen grad tidligere data fra området. Sammen med publiserte data om selbestandene i de nordligste fylkene, vil resultatene danne grunnlaget for konsekvensanalysene.

Svein-Håkon Lorentsen deltok i steinkobbetellingene i 1990, og har også gitt meg tillatelse til å bruke upubliserte resultater fra havertregistreringene i Froan i 1991. Otto Frengen har vært med på alle havertregistreringer på Melstein. Under haverttoktet i oktober 1991 leide vi sjarken "Læregutt" av Jon Godal. Skipper under krevende forhold var Per Johnson. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har gitt tillatelse til å bruke oppsynsrapportene fra de fredete områdene på Froøyene og Tarva, og har også gitt økonomisk støtte til registreringer på Melstein og Tarva. Vega kommune og Norges Fiskeriforskningsråd finansierte haverttellingene i Sør-Helgeland i 1989, og på Froøyene i 1989-91. I tillegg til de som er nevnt ovenfor, har en rekke personer og institusjoner gitt opplysninger om sel, deltatt på feltregistreringer eller bidratt på annen måte. Blant disse er: Arne Bjørge, Morten Ekker, Tørris Ekker, Fylkesmannen i Nordland, Bjørn Godal, Arne Grønnskag, Bjørn Gården, Sølvi Hansen, Mads Henriksen, Per Jordhøy, Sverre Ofstad, Anton Rikstad, Jostein Sandvik og Akse Østebrøt. Alle takkes for godt samarbeid. Oppdragsgiver har vært Olje og energidepartementet (OED) som også har finansiert undersøkelsen.

Trondheim oktober 1992

Nils Røv

Innhold

	Side
Referat	3
Abstract	3
Forord	4
1 Innledning	6
2 Metoder og materiale	7
3 Resultater og kommentarer	8
3.1 Steinkobbe	8
Froøyene	8
Tarva	9
Kysten av Fosen	10
Vikna	10
Namsfjorden	10
Sør-Helgeland, inklusivt Hortavær	11
Området mellom Vega og Bodø	11
3.2 Havert	12
Froøyene	12
Melstein	12
Vest av Brønnøysund	13
Vega	13
Floholman	13
Valvær/Myken	13
Grønna	13
3.3 Generelle kommentarer	14
4 Litteratur	15

1 Innledning

Steinkobbe og havert er jevnt utbredt over størstedelen av norskekysten og er de eneste selartene som regelmessig yngler på det norske fastlandet. I motsetning til de pelagiske ishavsselene er de sterkt knyttet til kystsonen og betegnes derfor kystseler.

Steinkobben er en relativt stasjonær art som er knyttet til faste hvileplasser gjennom hele året. Men den kan foreta lokale næringsvandring over flere mil (Thompson & Miller 1990). De ulike bestandene har sine "kjerneområder", som er sentrene i selenes aktivitetsområder. Der foregår ungekasting og parring midtsommers, og hårfelling på sein-sommeren. Dyrenes aktivitet følger ofte en fast rytme avhengig av flo og fjære, tid på døgnet og årstid (Thompson et al. 1989, Bjørge 1980).

Ved steinkobbetelling er det viktig å velge et tidspunkt da flest mulig individer ligger i land på de faste hvileplassene. Telling på fjære sjø under gode værforhold, enten i kasteperioden i slutten av juni eller under hårfellingen i august, er det beste. Hvor stor andel som maksimalt ligger på land er ikke kjent. Bjørge & Øritsland (1982) har antatt at så mye som 90 % kan være på land samtidig på fjære sjø. En kan også få et godt bilde av minimumsbestanden ved å telle antall unger som blir kastet midtsommers, men for å kunne berekne totalbestanden nøyaktig må en ha data om bestandsstruktur og drektighetsrate. Det er dessuten vanskelig å få gode tall på antall unger fordi ungene ofte oppholder seg i sjøen, i motsetning til ungene hos havert.

Haverten er ikke så bundet til et bestemt område på kysten som steinkobben. Antall dyr i et område kan variere betydelig gjennom året, trolig avhengig av næringsforholdene. Tilfeldige observasjoner tyder på at haverten også kan foreta lange næringsvandring ut i åpent hav. Dette er nylig blitt påvist hos havert på De britiske øyer (McConnell et al. 1992). På kysten av Trøndelag og Nordland samles de kjønnsmodne havertene seg på noen få kasteplasser om høsten. De fleste ungene blir kastet i månedskiftet september/oktober (Røv et al. 1990, og upubl.). I de første 20 dagene har ungene en kvit ungepels og er da lett å observere. De ligger på land i 3-4 uker før de går på sjøen og forlater området. Omkring midten av oktober vil antall unger på land være størst. Ved engangsbesøk i et område på denne tiden kan en da registrere inntil 80 % av alle ungene (egne upubl. data).

Det er vanskelig å få et godt bilde på en havertbestand ved å telle antall dyr i oppholdsområdene utenom kasteperioden. Den beste metoden er derfor å telle antall unger i yngleperioden, for på den måten å få et tall på antall kjønnsmodne hunner i bestanden. Hvis en kjenner alders- og kjønns sammensetningen i bestanden, vil en kunne berekne totalbestanden på grunnlag av antall unger i kasteområdene. Vi mangler data for Norge for å kunne gjøre slike beregninger, men en faktor på 4,7 er blitt brukt for å berekne totalantallet på grunnlag av minimumstall for ungeproduksjonen (Øritsland & Bjørge 1982). Wiig (1986) antar imidlertid at en verdi på 3,5-4,0 burde være mer realistisk for norske forhold.

I 1963 foretok Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt den første systematiske registrering av kystsel i Nordland og Trøndelagsfylkene (Øynes 1964). Undersøkelsene var for det meste basert på opplysninger fra fiskere, seljegere, fyrvoktere og andre med spesielle kunnskaper om sel. Først i midten av av 1970-åra ble det startet med direkte telling av sel i felten (se bl.a. Blix 1974, Frengen & Røv 1975, Benjaminsen et al. 1977). I åra som fulgte foretok Havforskningsinstituttet registrering langs hele kyststrekningen (Bjørge & Øritsland 1982, Øritsland & Bjørge 1982). Gjennatte telling gjennom flere år er imidlertid bare blitt gjort i naturreservatene på øyene i Sør-Trøndelag.

I 1980-åra ble det gjennomført et omfattende avlivingsprogram for å redusere bestandene av kystsel på norskekysten (Wiig 1987). I 1988-89 ble steinkobbebestandene Sør- og Midt-Norge rammet av en omfattende virus-epidemi. Døde dyr ble også funnet på Nordlandskysten (Anon. 1990, Krogsrud et al. 1990). Effektene på bestandene av avlivingsprogrammet og sel-epidemien er ikke blitt undersøkt, bortsett for havert på Froøyene (Wiig et al. 1990). På tross av omfattende telling i løpet av 1980-åra har datagrunnlaget for mange av lokalitetene vært mangelfulle, og etter hvert foreldet. Holdbarheten av de nyeste bestandsestimatene (Wiig 1986, Bjørge 1991a) for dagens situasjon er derfor begrenset.

Undersøkelsen har hatt som mål å kartlegge bestandsstørrelse og utbredelse av kystselerne havert og steinkobbe på kysten fra og med Trøndelag til Vestfjorden (figur 1). For å sette resultatene inn i en sammenheng har jeg også sammenfattet resultatene fra tidligere undersøker fra det aktuelle kystområdet.

Figur 1 Kart over undersøkelsesområdet. - Area of investigations.

2 Metoder og materiale

Det ville ikke ha vært mulig innenfor den økonomiske rammen for prosjektet å foreta feltundersøkelser på hele kyststrekningen. Under planleggingen har vi derfor tatt utgangspunkt i tilgjengelige, til dels upubliserte opplysninger om kaste-plasser for havert og tilholdssteder for steinkobbe. De viktigste kildene har vært: Øritsland & Bjørge (1982), Bjørge & Øritsland (1982), upubl. sjøfugl-database ved NINA, upubl. database om kystsel ved Fylkesmannen i Nordland, personlige meddelelser fra enkeltpersoner og egne upubliserte data. De viktigste områdene som nevnes i teksten er vist i figur 1.

For Froøyene, Melstein og Vega har vi brukt resultatene av havertundersøkelser finansiert fra annet hold (Røv 1989, Røv et al. 1990, og upublisert). Og for steinkobbe på Froøyene og Tarva har vi brukt egne upubliserte bestandsdata fra tidligere telling-er. Vi har også brukt utdrag av oppsynsrapporter for de fredete områdene på Froøyene og Tarva (for begge arter). For steinkobbebestandene på Vikna og i Namsfjorden har vi brukt opplysninger fra henholdsvis S. Ofstad og A. Rikstad.

På Tarva ble steinkobbens hvileplasser fotografert fra småfly i juni 1990 og opptelling foretatt på bilder. Og i perioden 15–28 august samme år ble alle kjente tilholdssteder for steinkobbe mellom Vikna og Bodø undersøkt. I 1992 ble supplerende undersøkelser foretatt i Åfjord. Det ble brukt gummi-

båt både under feltarbeidet og til transport. Tidspunkt for registreringene ble valgt på grunnlag av undersøkelser på De britiske øyer, der dyrene fellerpelsen i august. I følge Thompson et al. (1989) er antall dyr på land størst under hårfellingen. Alle tellingene er utført på fjære sjø, og vi har unngått tellinger under ugunstige værforhold. Der det har vært mulig, har vi lokalisert hvileplassene ved hjelp av kikkert eller teleskop fra opphøyde steder på nærliggende holmer eller øyer. I noen tilfeller har vi gjennomgått områdene systematisk med gummibåt. Som hovedregel har vi telt dyrene mens de har ligget på land.

Registreringer av havertbestanden på kysten av Nordland ble gjort ved et tokt i perioden 7-17 oktober 1991. Vi leide sjark med fører og brukte egen gummibåt til ilandstigning. Følgende områder ble undersøkt: Sør-Helgeland sør for Vega, Floholman, Myken/Valvær og Grønna.

3 Resultater og kommentarer

3.1 Steinkobbe

Froøyene

I området nord for Sørburøya ble det bare gjort spredte observasjoner av steinkobbe i 1974 (Frengen & Røv 1975). Året etter ble de sydlige og vestlige deler av øygruppen undersøkt og tilsammen 50 individer ble registrert øst for Gjæsingsbogen (N. Røv og O. Frengen unpubl.). I åra som fulgte er bestanden blitt talt gjentatte ganger. I tabell 1 er resultatene av de ulike tellingene sammenfattet.

Tabell 1 Steinkobbe observert på Froøyene. Bortsett fra i 1979, omfatter tellingene områdene mellom Gjæsingsbogen og Kunna/Lyngøyene. - Harbour Seals observed at Froøyene.

År	Dato	Antall	Metode	Referanse
Year	Date	No.	Method	Reference
1975	26-28.7	50	båt/land	Røv & Frengen, unpubl.
1979	8-9.7	79	båt	Bjørge & Øritsland 1982
1982	7.7	102	båt/land	Røv, unpubl.
1985	22.8	130	båt/land	Bjørge et al. 1985.
1989	17.8	197	båt/land	Røv og Bjørge, unpubl.

Fram til ca 1985 er bare et fåtall dyr blitt observert i områdene nord for Sauøya på Froan. Dette året ble 6 dyr sett av Bjørge et al. (1985). Og oppsynsmann B. Gården (oppsynsrapport til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag) observerte 8 unger i området Finnværet-Sauøya den 30 juni 1987. Det kan tyde på at kanskje så mye som 20-30 steinkobber nå har tilhold i denne delen av øygruppen. I følge opplysninger fra lokalbefolkninger har det også tidligere vært en fast "stamme" ved Finnværet.

Ved Gjæsingen og i Graagna registrerte O. Frengen og N. Røv (unpubl.) 11 steinkobber i 1975, men området ble ikke grundig undersøkt. Og i august 1985 registrerte Bjørge et al. (1985) 46 steinkobber i området. Oppsynsmann A. Grønskag (pers. medd. og oppsynsrapporter til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag) har telt sel i dette området gjennom flere år. Ifølge Grønskag har for tiden (1992) 62-67 steinkobber fast tilhold i området; de er fordelt på tre ulike flokker. I enkelte perioder kan antal-

let være betydelig større, men det dreier seg da trolig om dyr fra koloniene sør og vest for Sør-burøya. Det er kjent at steinkobben kan foreta lange næringstrekk fra deres faste tilholdssteder (Bjørge 1991b, Thompson & Miller 1990).

Et utvalg av observasjonene til Grøns Kag er gjengitt i tabell 2. Av spesiell interesse er observasjonen av 80 dyr den 10 august 1988. Studier på De britiske øyer (Thompson et al. 1989) viser at på grunn av hårfelling er antall dyr på land samtidig størst på den tiden. Forøvrig er også antall unger observert ved slutten av kasteperioden en god indikasjon på totalbestanden (jf. Wiig 1988 og 1989). Observasjonene av 20 unger 30 juni 1990 kan tyde på at bestanden etter kasteperiodens slutt er på minst 80 dyr.

Tabell 2 Steinkobbe observert ved Gjæsingen/Graagna på Froøyene av oppsynsmann A. Grøns Kag (oppsynsrapporter til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag), 1985-90. - Harbour Seals observed at Gjæsingen/Graagna, Froøyene by A. Grøns Kag during 1985-90.

År Year	Dato Date	Antall No.
1987	30.6	67
1988	19.6	70
1988	10.8	80
1989	5.7	16 unger/pups
1989	23.7	ca 40
1989	21.10	over 60
1990	30.6	20 unger/pups
1990	11-15.9	omkring 70

På grunnlag av opplysninger fra lokalbefolkning og fyrvoktere anslø Øynes (1964) bestanden omkring 1963 til å være 200 dyr på Froan og 200 dyr i Halten. Det er imidlertid ikke nærmere presisert hvilke områder han konkret referer til. Frengen & Røv (1975) som registrerte sjøfugl på Froøyene så ingen steinkobber i Halten-området i 1974. Heller ikke seinere er det påvist noen steinkobbebestand på Halten. Det virker usannsynlig av det skulle finnes så mye som 200 steinkobber ved Halten tidlig på 1960-tallet, og at bestanden skulle forsvinne i løpet

av 10 år. Halten var tidligere et tett befolket fiskevær og burde derfor egne seg dårlig for steinkobbe. Det er mulig at Øynes pga. manglende lokalkunnskap kunne ha feiltolket de opplysningene han har fått, og at det tilsammen fantes ca 200 dyr i Froøyene.

De foreliggende data viser at steinkobbebestanden i Graagna etter alt å dømme er større nå enn i 1975. Resultatene tyder videre på at det har skjedd en betydelig økning av steinkobbebestanden generelt på Froøyene siden fredningen i 1979. Og bestanden har åpenbart unngått å bli rammet av selpesten i Sør-Norge i 1988 (jf. Krogsrud et al. 1990). Innen hele øygruppen (Graagna inkludert) er det nå trolig ca 300 steinkobber.

Tarva

Steinkobben har faste hvileplasser på en gruppe fløskjær øst for øygruppen. Hele området er fredet som naturreservat. I 1979 registrerte Havforskningsinstituttet så mye som 154 steinkobber her, og en kraftig reduksjon av bestanden ble foreslått. I perioden 1980-87 ble det avlivet i alt 106 steinkobber på Tarva (tabell 3, Anon. 1990). I perioden 1983-90 er flere tellinger blitt foretatt (tabell 4), bl.a. av oppsynsmann F. Chr. Hagen (oppsynsrapporter til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag).

Tabell 3 Antall steinkobber avlivet på Tarva i flg Anon. (1990). - Number of Harbour Seals killed at Tarva.

År Year	Antall No.
1980-84	73
1986	18
1987	15
Sum	106

Øynes (1964) anslø bestanden i 1963 til å være 30-40 dyr. Tallene tyder på at det skjedde en betydelig bestandsnedgang i begynnelsen av 1980-åra. Etter at avlivingsprogrammene ble avsluttet i 1987, må imidlertid bestanden ha tatt seg opp igjen. Ulik

Tabell 4 Steinkobbe registrert på Tarva. - Harbour Seals observed at Tarva.

År Year	Dato Date	Antall No.	Metode Method	Referanse Reference
1979	9.7	154	Båt	Bjørge & Øritsland 1982
1983	9.7	104	Land	Røv & Sandvik, unpubl.
1985	24.7	105	Helikopt.	Røv, unpubl.
1986	20.5	ca 140	Land	Oppsynsrapporter til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
1987	22.8	200	Land	"
1988	24.8	180-200	Land	"
1990	10.8	180	Fly	OED

metodikk og generelt vanskelige telleforhold gjør at en sammenlikning av tallene må gjøres med forsiktighet. Trolig er bestanden nå på omkring 200 dyr.

Kysten av Fosen

Området Skråfjorden/Linesøya i Åfjord ble undersøkt under gode forhold 19-20 august 1992, og 14 steinkobber ble registrert spredt i området, hovedsakelig ved Lauvøya og inne i Skråfjorden. Om vinteren blir det av og til observert opp til 30 steinkobber inne i Åfjorden (O. Frengen, pers. medd.). Men det er usikkert hvilken bestand disse dyrene tilhører. Mest sannsynlig er det dyr på næringsvandring fra Tarva. Foruten de områdene som er blitt undersøkt, skal det finnes steinkobbe også andre steder på kysten av Fosen. I 1979 ble det registrert 8 dyr på Tristeinen i Bjugn og 12 dyr ved Buholmråsa i Osen (Bjørge & Øritsland 1982).

Vikna

I fjordsystemet i og omkring Ofstadsjøen på Vikna finnes en livskraftig steinkobbebestand. Det er gjort flere bestandstillinger i området (Anon. 1990). Under våre tellinger i august 1990 observerte vi 55 dyr. Sverre Ofstad (pers. medd.) opplyser at for tiden har ca 100 voksne steinkobber fast tilhold i området, og at det årlig blir kastet 30-40 unger. Bestanden beskattes ved regulær jakt og det årlige jaktutbyttet har vanligvis vært 10-15 dyr, men enkelte år så mye som 25.

Ofstads observasjoner av antall unger samt det årlige jaktutbyttet tyder på at bestanden er på minst 100 dyr.

Det er bemerkelsesverdig at utenom de fredete områdene i Sør-Trøndelag, er dette den eneste lokaliteten i undersøkelsesområdet der det finnes en fast steinkobbebestand innenfor et område med fast bosetning og daglig menneskelig aktivitet. Grunnen til dette er etter alt å dømme at grunneierne her har fått godtatt en lovlig hjemmel for å hevde sine tradisjonelle veiderettigheter. De ønsker å bevare bestanden som en jaktbar ressurs og har hatt adgang til å kontrollere beskatningen slik at en rimelig bestandsstørrelse er blitt opprettholdt.

Namsfjorden

Vi registrerte ingen dyr under tellingene i 1990, men værforholdene var dårlige med kuling fra sør. I følge A. Rikstad (pers. medd.) som gjennom flere år har hatt bestanden under oppsikt, kan det nå være omkring 40-50 dyr i området. Det blir årlig skutt 10-15 dyr under jakttiden i vinterhalvåret, mest ungdyr. I følge Rikstad har ikke denne beskatningen ført til noen bestandsnedgang. Dette tyder på at hans bestandsanslag på 40-50 dyr ikke er for høyt.

Det har gjennom tidene vært en fast bestand av steinkobbe i Namsfjorden. Om sommeren foretar kobben regelmessige vandringer opp Namsen helt opp til Tømmeråsfossen, 5 mil fra sjøen. Det er blitt hevdet at den påfører laksefisket i området betydelig skade (Smynes & Rikstad udat.). De viktigste oppholdsstedene er innerst i fjorden sør for

Otterøya, i Skjerpsundet og utenfor Bangsund. Videre skal det være en forekomst i Blekkengfjorden (Rikstad, pers. medd.).

Sør-Helgeland, inklusivt Hortavær

Antall steinkobber observert i de forskjellige områdene under telletoktet i 1990 er vist i **tabell 5**.

Tabell 5 Antall steinkobber registrert på telletokt i august 1990. - Number of Harbour Seals observed in August during the 1990 cruise.

Område - Area	Kommune Rural District	Dato Date	Antall No.
Ofstadsjøen	Vikna	17.8	52
Hortavær	Leka	18.8	44
Lyngvær	Sømna	20.8	4
Gimsan	Bindal	19.8	12
Jøvan	Sømna	19.8	6
Malmen	Brønnøy	20.8	7
Onstein	Brønnøy	20.8	68
Fuglvær	Vega	21.8	38
Hysvær	Vega	21.8	5
Skibbåtsvær	Herøy	23.8	1
Skjærvær	Lurøy	27.8	4
Fugløyvær	Gildeskål	28.8	84
Sum			325

Ifølge Øynes (1964) var det fortsatt en del steinkobbe i dette området etter at arten var blitt sterkt desimert av profesjonelle kobbejegere i områdene lenger nord på kysten.

På Hortavær i Leka kommune, som er et fraflyttet fiskevær tilhørende Helgelands-arkipelet, talte Havforskningsinstituttet 40 steinkobber sommeren 1970 (Bjørge & Øritsland 1982). I 1980 telte O. Frengen og N. Røv (upubl.) 22 voksne og 10 unger, men de ytterste holmene ble ikke undersøkt. Observasjoner av antall unger tyder på at bestanden i 1980 kunne være minst like stor som i 1970. Det ble felt en del dyr under avlivingsprogrammet i perioden 1980-87 (Wiig 1987). Våre observasjoner av 44 steinkobber i 1990 tyder på at bestanden har holdt seg på omtrent samme nivå de siste 20 åra. Det ble forøvrig funnet to døde steinkobber i Hortavær, en i 1989 og en i august 1990 (E. Kristiansen og T. Nielsen, pers. medd.). Det kan tyde på at noen dyr kan ha dødd som følge av selpesten som ble påvist

i de sørlige deler av Nordland i 1989 (jf. Anon. 1990, Krogsrud et al. 1990).

I Lyngværet og ved Torgøyene i Brønnøy kommune registrerte Bjørge & Øritsland (1982) 15 dyr i juli 1977. Og i juli 1980 talte O. Frengen (sjøfugldatabase, NINA) 23 dyr i Lyngværet. Vi observerte bare 4 steinkobber i dette området i 1990, på tross av meget gode telleforhold. Og ved Torget ble ingen dyr observert. Ifølge T. Nielsen (pers. medd.) har tre dyr hatt tilhold i Skilbotn ved Brønnøysund omkring 1990. Resultatene kan tyde på at bestanden har gått sterkt tilbake i dette området.

I øyværene sør og vest for Brønnøysund ble tilsammen 93 steinkobber observert i 1990 (**tabell 5**). Området har også tidligere tydeligvis vært et godt steinkobbeområde. Øynes (1964) oppgir 80 dyr for området, mens Bjørge & Øritsland (1982) registrerte 38 dyr her i 1979. Det er vanskelig å få oversikt over bestanden i dette området, og mulighetene for underestimering er store.

Innenfor Vega kommune finnes store gruntområder som burde egne seg godt for steinkobbe. Øynes (1964) anslo bestanden på 60-tallet til 50 dyr, men Bjørge & Øritsland (1982) observerte tilsammen bare 17 dyr her i 1977 og 1980. Vi observerte 43 steinkobber i hele området i 1990, de fleste ved Fuglvær (**tabell 5**). Selv om de viktigste områdene ble godt undersøkt under gode forhold, kan en del dyr ha blitt oversett.

Totalt registrerte vi 184 steinkobber på kysten av Sør-Helgeland (inkludert Hortavær) i 1990, de fleste ved Hortavær, Onstein og Fuglvær. Våre observasjoner tyder på at bestanden på Vega for tiden er relativt fåtalling. Dette kan til dels ha sammenheng med dødelighet i 1989 som følge av selpesten (jf. Anon. 1990). Resultatene viser at den ytre del av kysten i Sør-Helgeland er det viktigste tilholdsstedet for steinkobbe mellom Froan/Tarva og Vesterålen.

Området mellom Vega og Bodø

Vi undersøkte alle kjente tilholdssteder for steinkobbe i området i 1990, og observerte tilsammen 89 dyr (**tabell 5**).

Bjørge & Øritsland (1982) telte 15 dyr ved Kalholman i Herøy i 1980. I databasen hos Fylkesmannen i Nordland er 25 steinkobber oppført for dette

området. Vi observerte ingen dyr der i 1990. Det var etablert oppdrettsanlegg for laksefisk i området.

Området sør og øst for Nesøya i Lurøy har tidligere vært tilholdssted for steinkobbe. På Mefjordsholmane ble 15 dyr registrert i juni 1982 (sjøfugldatabase, NINA). Lyngværet er oppgitt som aktuell lokalitet i databasen ved Fylkesmannen i Nordland. Vi observerte ikke steinkobbe på noen av disse stedene i 1990, men på Skjærfløa ble fire dyr sett.

I Valvær i Rødøy telte Bjørge & Øritsland (1982) fem dyr i 1980. I databasen ved Fylkesmannen i Nordland er det oppført 10 dyr i området. Vi så ingen steinkobber her i 1990, men en god del havert.

I Fugløyvær i Gildeskål ble det registrert 55 steinkobber under sjøfugltellinger i juni 1982 (sjøfugldatabase, NINA). Vi telte 84 steinkobber samlet på ett skjær i området i 1990. Ifølge Øynes (1964) var steinkobben utryddet her tidlig på 1960-tallet. Lokaliteten er heller ikke tatt med som tilholdssted for steinkobbe i NOU om kystselforvaltning (Anon. 1990). Våre observasjoner viser imidlertid at steinkobbebestanden i Fugløyvær må ha overlevd den intense kobbejakten som ifølge Øynes (1964) har funnet sted på denne kyststrekningen.

Heller ikke Bliksvær i Bodø er tidligere kjent som tilholdssted for steinkobbe (jf. Øynes 1964 og Anon. 1990). Sommeren 1982 ble 18 dyr registrert på Kjærvær (sjøfugldatabase, NINA) og sommeren 1989 observerte G. Rofstad ved Fylkesmannen i Nordland (pers. medd.) 13 steinkobber i Vesterågen. Vi så ingen steinkobber i dette området i 1990, men observasjonsforholdene var dårlige.

3.2 Havert

De fleste kjente kasteplasser der det mangler nyere bestandstall ble undersøkt under et talletokt på Nordlandskysten høsten 1991. Resultatene er vist i tabell 6. Følgende aktuelle kasteplasser (jf. Anon. 1990) er imidlertid ikke blitt undersøkt: Vikna, Sklinna, Hortavær og Træna.

Froøyene

Dette er den viktigste kasteplassen for havert i Norge. Områdene nord og vest av Sauøya er blitt undersøkt gjennom en årrekke (Wiig et al. 1990). Høsten 1990 og 1991 ble området grundig under-

Tabell 6 Antall havertunger registrert på tokt i Nordland høsten 1991. - Number of Grey Seal pups counted on the coast of Nordland during the autumn cruise in 1991.

Område - Area	Dato Date	Antall No.
Brønnøy	17.10	22
Floholman	15.10	35
Valvær/Myken	10-13.10	72
Grønna	14.10	11
Sum		140

søkt gjennom hele kasteperioden og henholdsvis 270 og 280 unger ble merket (N. Røv, S.-H. Lorentsen og M. Ekker, unpubl. og Lorentsen 1992). Disse tallene kan antas å være et meget gode minimums-estimat på kastebestanden for denne delen av Froøyene. I Graagna nordvest for Gjæsingen blir det også kastet en del unger. Oppsynsmann A. Grønnskag (oppsynsrapporter til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag) har i de seinere åra observerte 22-32 unger i området. Kastebestanden for hele Froøyene skulle følgelig være minst omkring 300 unger.

Melstein

Dette er en øygruppe som ligger midt i Frohavet mellom Froan og Åfjorden i Fosen. Havforskningsinstituttet (Øritsland & Bjørge 1982) foretok flere flytelling her i 1970-åra og registrerte på det meste 28 unger i 1979. Seinere foretok O. Frengen og N. Røv flere tellinger fra land. Resultatene er sammenfattet i tabell 7. Det er en viss variasjon i talletidspunktet, men fordi toppen i kastingen vanligvis er i månedskiftet sept./okt. (Røv et al. 1990) og ungene normalt ligger i land i 3-4 uker, bør tallene være sammenlignbare. Resultatene tyder på at det var en topp i bestanden omkring 1980. I perioden 1980-84 ble det foretatt en omfattende avlaving av havert på kasteplassene på Melstein (Wiig 1987), noe som etter alt å dømme førte til en bestandsnedgang i området. Bestanden har tydeligvis ennå ikke nådd samme nivå som i 1980.

Tabell 7 Antall havertunger observert på Melstein, Bjugn. - Number of Grey Seal pups observed at Melstein, Bjugn. * Fra land: From the shore.

Dato	År	Metode	Antall unger	Referanse
Date	Year	Method	No. of pups	Reference
19.10	1976	Fly/plane	19	Havforskningsinst., upubl.
15.10	1979	Fly/plane	28	Øritsland & Bjørge 1982
11.-12.10	1980	Fra land*	39	Røv 1982
17.-18.10	1981	Fra land	23	Røv 1982
27.10	1987	Fra land	27	Røv et al. 1987
17.10	1989	Fra land	19	Røv og Frengen, upubl.

Vest av Brønnøysund

Øynes (1964) oppgir at 20 hunner kastet i området i 1960-åra. Ved Havforskningsinstituttets registreringer i 1980-åra ble imidlertid ingen havert registrert her. Under en flytelling høsten 1989 observert Røv (1989) 25 unger i området Storbraken - Ertenbraken - Kverstein. Det samme området ble besøkt med båt under feltarbeidet høsten 1991, og 22 unger ble registrert.

Vega

Røv (1989) registrerte 34 unger høsten 1989 og antok at det totalt ble kastet 35-40 unger i området. Dette antallet er ca halvparten av bestanden på 1970-tallet (Benjaminsen et al. 1977). Årsaken til bestandsreduksjonen er trolig Havforskningsinstituttets "eksperimentelle avlving" i slutten av 1970-åra (Øritsland & Bjørge 1980) og seinere diverse avlivingsprosjektet i regi av Fiskeridirektoratet (Wiig 1987, Røv 1989).

Floholman

I 1976 ble 34 unger registrert i dette området (Øritsland & Bjørge 1982). Det er omtrent det samme som vi registrerte høsten 1991. Årsaken til at bestanden ikke har øket, er utvilsomt den avlivingen som fant sted på kasteplassene i 1983-84 (Wiig 1987). Men det kan også ha forekommet en del ulovlig avlving utenom fellingsprogrammene. Vi fann en skutt selunge på land i 1991.

Valvær/Myken

Ifølge Øynes (1964) ble det sett 15 kvitunger i Valvær i 1952. Og Øritsland & Bjørge (1982) registrerte 34 unger i 1976. Det ble skutt et betydelig antall dyr her under avlivingsprogrammet 1982-87 (Anon. 1990). I 1991 fann vi havertunger innenfor et relativt stort område ved Valvær og i øyværene mellom Valvær og Myken. Våre tall (72 unger) tyder på at dette er den viktigste kasteplassen for havert i de nordlige landsdeler (jf. Haug et al. 1991).

Grønna

Ifølge Øynes (1964) har Grønna vært en fast yngleplass for havert siden forrige århundre, og minst 15 "par" kastet her ute i begynnelsen av 1950-åra. I 1976 ble 6 unger observert (Øritsland & Bjørge 1982), og på våre tellinger i 1991 ble 11 unger registrert, de fleste nyfødte. Det er sannsynlig at noen unger ennå ikke var kastet ved vårt besøk den 14 oktober. Likevel tyder tallene på at det neppe har skjedd noen vesentlig bestandsforandring siden 1950-åra. Kasteplassen ligger langt til havs og er sterkt eksponert for vind og sjø fra havet. Det er derfor mulig at bestanden her blir begrenset ved at et betydelig antall nyfødte unger blir vasket av skjæra under uvær.

3.3 Generelle kommentarer

Steinkobbebestanden i Sør-Norge er generelt sterkt redusert, først som følge av Fiskeridirektoratets omfattende avlivingsprogram (Wiig 1987) og seinere selpesten (Krogstad et al. 1990). Ifølge opplysninger gitt i NOU om kystsel (Anon. 1990) ble det funnet nærmere 50 døde steinkobber i Nordland i 1989, hovedsakelig fra området rundt Vega og Brønnøysund. De data som foreligger samt rapporter fra oppsynsmennene tyder imidlertid på at Trøndelagskysten ikke ble rammet av epidemien (med et mulig unntak av Hortavær).

Resultatene tyder på at minimumsbestanden for Sør-Trøndelag er på omkring 550 steinkobber. Dette er et vesentlig høyere antall enn det Bjørge (1991a) oppgir fra samme område (340 dyr). Sammen med kystområdene i Vesterålen og Nord-Troms (jf. Wiig 1988 og 1989) er reservatene på Frøøyene og Tarva for tiden de viktigste tilholdsstedene for steinkobbe i Norge. Forøvrig er følgende områder viktige tilholdssteder for steinkobbe i undersøkelsesområdet: Vikna, Namsfjorden, Hortavær, Onstein og Fuglvær i Sør-Helgeland og Fugløyvær i Gildeskål. Tellingene tyder på at det på hvert av disse områdene finnes bestander på mellom 50 og 100 dyr. I flere områder der det tidligere har holdt til steinkobber, ble det ikke registrert dyr i 1991. Som oftest var det etablert oppdrettsanlegg for laksefisk i områdene. Det er sannsynlig at steinkobben i slike områder blir etterstrebt eller forstyrret. Allen et al. (1984) har vist at steinkobben er sårbar overfor forstyrrelse. I tabell 8 er minimums-estimatene for bestandene i de ulike områdene oppgitt. Totalt innen undersøkelsesområdet vil vi anta at det finnes minst 1000 steinkobber.

Resultatene viser videre at det det årlig blir kastet minst 500 havertunger i undersøkelsesområdet. Dette tilsvarer trolig et bestandsnivå på omkring 2000 dyr. Undersøkelsene viser klart at Frøøyene er den viktigste kasteplassen for havert i Norge. På russisk side i Varangerfjorden finnes det imidlertid en kasteplasse av tilsvarende størrelse, Aynov Island (Haug et al. 1991). Mellom disse to tyngdepunktene er Myken/Valvær den viktigste kasteplassen.

Tabell 8 Minimumsapslag for steinkobbebestandene i Trøndelag og Nordland sør for Vestfjorden, på grunnlag av egne tellinger og opplysninger fra andre kilder (se teksten for de ulike områdene). - Minimum estimates of Harbour Seal populations in Trøndelag and Nordland.

Område Area	Antall No.
Froan	300
Tarva	200
Fosen forøvrig	40
Namsfjorden	50
Vikna	100
Hortavær	50
Helgeland sør for Vega	100
Vega	50
Fugløyvær og Bliksvær i Gildeskål	100
Totalt ca	1000

4 Litteratur

- Allen, S.G., Ainley, D.G., Page, G.W. & Ribic, C.A. 1984. The effect of disturbance on Harbour Seal haul out patterns at Bolinas Lagoon, California. - Fishery Bulletin 82: 493-499.
- Anonymus. 1990. Landsplan for forvaltning av kystsel. - NOU 1990, 12. 158 s.
- Benjaminsen, T., Bergflødt, B., Huse, I., Brodie, P. & Toklum, K. 1977. Undersøkelser av havert på norskekysten fra Lofoten til Frøya, september-november 1976. - Rapp. fondet for Fiskerileting og Forsøk 1977,1: 24-33.
- Bjørge, A. 1980. Undersøkelser av steinkobbe og havert sommeren 1980. - Fiskeridir. Havforskning.inst., Bergen. Rapport 14 aug. 1980.
- Bjørge, A. 1991a. Status of the Harbour Seal *Phoca vitulina* L. in Norway. - Biol. Conserv. 58: 229-238.
- Bjørge, A. 1991b. Kystsel-atferd. - NFFR nytt 1991,8: 22-25.
- Bjørge, A. & Øritsland, T. 1982. Telling av steinkobbe på Norskekysten fra 62° N til 67° N. - Rapport, Fiskeridir. Havforskning.inst.
- Bjørge, A., Ekker, Aa. T. & Røv, N. 1985. Undersøkelser av steinkobbe i Froan naturreservat 22-24 august 1985. - Upubl. rapport.
- Blix, A.S. 1974. Rapport om telling av havert (*H. grypus*) i Froanområdet. - Rapport til Institutt for Medisinsk Biologi, Universitetet i Tromsø, 1 nov 1974: 1-2.
- Frengen, O. & Røv, N. 1975. Faunistiske undersøkelser på Frøøyene i Sør-Trøndelag, 1974. - K. Norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapp. Zool. Ser. 1975,7.
- Haug, T., Henriksen, G., Nilssen, K.T. & Ørjebu, A. 1991. Recent studies of the distribution and abundance of Grey Seals *Halichoerus grypus* in North Norway, and their possible influence on parasitic infestations in fish. - ICES CM 1991/N:2. 21 s.
- Krogsrud, J., Evensen, Ø., Holt, G., Høye, S. & Markussen, N.H. 1990. Seal distemper in Norway in 1988 and 1989. - Veterinary Record 126: 260-461.
- Lorentsen, S.-H. 1992. Havertundersøkelser på Froan 1991. - Rapport til NFFR og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, 28 juni 1992.
- McConnell, B.J., Chambers, C., Nicholas, K.S. & Fedak, M.A. 1992. Satellite tracking of grey seals (*Halichoerus grypus*). - J. Zool. Lond. 226: 271-282.
- Røv, N. 1982. Telling av havertunger på Trøndelagskysten 1981. - Trøndersk Natur 8: 26-28.
- Røv, N. 1989. Registreringer av havert i Sør-Helgeland høsten 1989. - Norsk Inst. for Naturforskning, Upubl. rapport 18 des 1989.
- Røv, N., Ekker, M. & Frengen, O. 1987. Telling av havert på Melsteinen, Sør-Trøndelag 1987. - Upubl. rapport.
- Røv, N., Lorentsen, S.-H. & Ekker, M. 1990. Havertundersøkelser i Froan, Sør-Trøndelag, høsten 1989. - NINA Oppdragsmelding 38: 1-10.
- Smines, J. & Rikstad, A. udat. Registrering av sel og selskader i Namdal laksedistrikt 1983. - Upubl. rapport til Namdal laksestyre.
- Thompson, P.M., Fedak, M.A., McConnell, B.J. & Nicholas, K.S. 1989. Seasonal and sex-related variation in the activity patterns of Common Seals (*Phoca vitulina*). - J. Anim. Ecol. 26: 521-535.
- Thompson, P.M. & Miller, D. 1990. Summer foraging activity and movements of radio-tagged Common Seals (*Phoca vitulina* L.) in the Moray Firth, Scotland. - J. Anim. Ecol. 27: 492-501.
- Wiig, Ø. 1986. The status of the grey seal (*Halichoerus grypus*) in Norway. - Biol. Conserv. 38: 339-349.
- Wiig, Ø. 1987. A review of coastal seal culls in Norway 1980 to 1986. - I: Proc. Coastal Seal Symp., Oslo, 28-29 April 1987. s. 227-234.
- Wiig, Ø. 1988. The Grey Seal *Halichoerus grypus* (Fabricius) and the Common Seal *Phoca vitulina* L. in Troms, northern Norway. - Fauna norv. Ser. A 9: 43-46.
- Wiig, Ø. 1989. The Grey Seal *Halichoerus grypus* (Fabricius) and the Common Seal *Phoca vitulina* L. in Lofoten and Vesterålen, northern Norway. - Fauna norv., Ser. A 10: 1-4.
- Wiig, Ø., Ekker, M., Ekker, T. & Røv, N. 1990. Trend in the pup production of grey seals *Halichoerus grypus* at Froan, Norway, from 1974 to 1987. - Holarct. Ecol. 13: 173-175.
- Øritsland, T. & Bjørge, A. 1980. Årsrapport for 1979 for prosjekt NFFR I-701.41. - Fiskeridir. Havforskning.inst., Bergen. Rapport 17 mars 1980.
- Øritsland, T. & Bjørge, A. 1982. Havert på norskekysten fra Frøya til Lofoten. - Rapp. Fiskeridir. Havforskning.inst., Bergen. 22 s.
- Øynes, P. 1964. Sel på norskekysten fra Finnmark til Møre. - Fiskets Gang 50: 694-707.

159

nina
oppdrags-
melding

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0280-8

Norsk institutt for
naturforskning
Tungasletta 2
7005 Trondheim
Tel. (07) 58 05 00